

Vlaams
Parlement

ingediend op **706** (2020-2021) – Nr. 1
24 maart 2021 (2020-2021)

Verslag van de hoorzitting

namens de Commissie voor Onderwijs
uitgebracht door Koen Daniëls, Loes Vandromme
en Roosmarijn Beckers

over het wegwerken van de leerachterstand
als gevolg van de coronacrisis

Samenstelling van de Commissie voor Onderwijs:

Voorzitter: Karolien Grosemans.

Vaste leden:

Arnout Coel, Koen Daniëls, Karolien Grosemans, Kathleen Krekels, Annabel Tavernier;
Roosmarijn Beckers, Jan Laeremans, Kristof Slagmulder;
Jo Brouns, Loes Vandromme;
Jean-Jacques De Gucht, Sihame El Kaouakibi;
Johan Danen, Elisabeth Meuleman;
Hannelore Goeman.

Plaatsvervangers:

Marius Meremans, Axel Ronse, Nadia Sminate, Kris Van Dijck, Katja Verheyen;
Leo Pieters, Els Sterckx, Sam Van Rooy;
Katrien Schryvers, Brecht Warnez;
Els Ampe, Steven Coenegrachts;
Stijn Bex, Gustaaf Pelckmans;
Steve Vandenberghe.

Toegevoegde leden:

Kim De Witte.

INHOUD

I.	Uiteenzetting door Kristof De Witte	5
1.	Evidentie leerachterstand in Vlaanderen.....	5
2.	Een Vlaamse 'build back'- en 'build better'-strategie	6
2.1.	'Build back'-aanbevelingen op korte termijn – specifieke interventies	6
2.2.	'Build back'-aanbevelingen op korte termijn – psychologische impact verzachten	7
2.3.	'Build better'-aanbevelingen op langere termijn – ICT: beschikbaarheid, beleid en gebruik.....	8
2.4.	'Build better'-aanbevelingen op langere termijn – professionalisering leraren.....	8
2.5.	Wisselwerking tussen maatregelen.....	9
2.6.	Evidencebased beleid	9
II.	Uiteenzetting door Tim Surma	9
1.	Een momentum voor ons onderwijs.....	9
2.	Vanuit drie principes.....	10
3.	Naar acht mogelijke acties	11
3.1.	Generieke interventies	11
3.2.	Gerichte interventies.....	13
III.	Bespreking.....	14
1.	Tussenkomen van de leden.....	14
1.1.	Elisabeth Meuleman	14
1.2.	Jo Brouns	14
1.3.	Loes Vandromme.....	14
1.4.	Roosmarijn Beckers	15
1.5.	Hannelore Goeman	15
1.6.	Koen Daniëls.....	16
1.7.	Kathleen Krekels.....	16
1.8.	Jos D'Haese	16
2.	Antwoorden van Kristof De Witte	17
3.	Antwoorden van Tim Surma	17
IV.	Uiteenzetting door Dirk Van Damme	18
1.	Hoe groot is de leerachterstand?.....	18
2.	Persoonlijke scorecardinschatting voor Vlaanderen	20
3.	Enkele voorzichtige conclusies	21
4.	Wat te doen?.....	21
5.	Aanbevelingen voor Vlaams beleid en praktijk	22

V. Bespreking.....	23
1. Tussenkomen van de leden.....	23
1.1. Loes Vandromme.....	23
1.2. Roosmarijn Beckers	24
1.3. Hannelore Goeman	24
1.4. Koen Daniëls.....	24
1.5. Jo Brouns	25
1.6. Kathleen Krekels.....	25
2. Antwoorden van Dirk Van Damme.....	26
3. Bijkomende vragen en antwoorden	27
Gebruikte afkortingen	28

Op 12 maart 2021 organiseerde de Commissie voor Onderwijs een hoorzitting over het wegwerken van de leerachterstand als gevolg van de coronacrisis, met Dirk Van Damme, senior counsellor bij het Directorate for Education and Skills van de OESO, Kristof De Witte, hoogleraar verbonden aan de Faculteit Economie en Bedrijfs-wetenschappen van de KU Leuven, en Tim Surma, research manager van het Expertise-centrum voor Effectief Leren van de Thomas More Hogeschool.

De drie sprekers waren eerder ook te gast voor een hoorzitting in de Commissie ad hoc voor de Evaluatie en Verdere Uitvoering van het Vlaamse Coronabeleid (*Parl.St.* VI.Parl. 2020-21, nr. 536/5).

I. Uiteenzetting door Kristof De Witte

1. Evidentie leerachterstand in Vlaanderen

Kristof De Witte verwijst naar de grote leerachterstand die is gebleken uit de analyse van de IDP-toetsen. Recent bijkomend onderzoek ging de variatie in tijd van diezelfde proeven na en leerde dat wel degelijk extra achterstand werd opgebouwd als scholen langer dicht bleven. Een en ander werd bevestigd door kwalitatief onderzoek zoals dat van OVSG, een perceptieonderzoek bij 1515 leraren in het katholiek onderwijs en een van Bingel van uitgeverij Van In. Op leerlingniveau blijkt overigens hetzelfde effect als op scholenniveau.

Voor het middelbaar onderwijs bestaat geen dergelijke kwantitatieve evidentie bij gebrek aan gestandaardiseerde proeven. De eerste evidentie over heroriëntering ziet er wel niet goed uit, stelt de spreker. Hoewel het om kleine percentages gaat, is het aantal leerlingen dat met kerst geheroriënteerd is, ontvankelijk.

Ter illustratie wijst hij op onderstaande tabel met de verschillen per onderwijsvorm ten opzichte van de trend in de voorbije vijf jaar en ten opzichte van 2019. Het blijkt vooral te gaan om heroriëntering in de eerste en de tweede graad, en van aso naar kso en tso.

	%-verandering tov trend laatste 5 jaar	%-verandering tov 2019
Heroriëntering kerst 2020 - per onderwijsvorm		
In het ASO	12.64	18.27
In het TSO	4.27	6.21
In het BSO	-23.62	-17.19
In het KSO	-24.69	-14.04
Heroriëntering kerst 2020 - per graad		
Eerste graad	7.63	8.89
Tweede graad	8.09	11.52
Derde graad	-1.63	5.19
Overgang tussen onderwijsvormen		
van ASO naar TSO	5.96	5.28
van ASO naar ASO	-7.45	-6.02
van ASO naar KSO	14.10	29.28
van TSO naar BSO	11.05	8.72

Kristof De Witte gewaagt van een eerste knipperlicht. De geheroriënteerde leerlingen hebben immers ook in hun nieuwe studierichting leerstof gemist, waardoor de heroriëntering een voorspeller kan worden voor zittenblijven, waarvan bekend is dat het zelf weer een sterke voorspeller is van vroegtijdige schooluitval. Wie twee keer is blijven zitten, heeft daartoe tot 30 procent meer kans. De impact op loon, werk, welzijn en welvaart van zowel individu als samenleving is bekend.

De eerste evidentie voor het middelbaar onderwijs is even ontvullerend als die voor het lager onderwijs, concludeert de spreker, wiens eerste aanbeveling aan de commissie luidt om nauwgezet de studieoriëntering op te volgen, evenals de relatie met het sociaal-economische profiel. Het zou immers kunnen dat de coronacrisis werkt volgens het mechanisme van vroege selectie. De tweede is om hetzelfde te doen met zittenblijven.

Zowel kwantitatieve als kwalitatieve evidentie, met analyses op school- en leerling-niveau, wijzen op grote leerachterstand en een stijgende onderwijskloof door de COVID-19-crisis en de schoolsluitingen, vat hij samen. De leerachterstand lijkt ook groter te zijn in Vlaanderen dan in andere al onderzochte regio's zoals Nederland. Ze lijkt wel even groot te zijn als in Ohio. Leerverliezen accumuleren bovendien, zoals nog aangetoond in een recente paper van Michelle Kaffenberger. Tegelijk moet in de leerstrategie ook voldoende aandacht gaan naar de sterke leerlingen, die geen leerachterstand opliepen en misschien zelfs vooruitgegaan zijn. Het komt er dus op aan het hele spectrum van leerlingen te bekijken.

2. Een Vlaamse 'build back'- en 'build better'-strategie

Wat volgens Kristof De Witte nodig is, is een 'build back'-strategie om de leerachterstand in te halen. Anderzijds zijn de PISA-resultaten op 15-jarige leeftijd systematisch aan het dalen. Wat men nu kan doen, suggereert de spreker, is de coronaschok zodanig gebruiken dat men ook een PISA-schok creëert door de trends zowel op korte als lange termijn om te buigen. Op die manier wordt de 'build back'- ook een 'build better'-strategie.

2.1. 'Build back'-aanbevelingen op korte termijn – specifieke interventies

De spreker benadrukt dat van de interventies die hij voor de eerste strategie presenteert, de deugden bewezen zijn in buitenlandse en Vlaamse tests.

De interventies kunnen op korte termijn plaatsvinden. De drie kolommen geven achtereenvolgens de evidentie, de effectiviteit (met standaarddeviaties) en de kosten weer.

	Evidence Base	Effectiveness	Costs
Increased Instruction Time	Medium <i>Large body of evidence but only limited causal research</i>	+/- Mixed <i>0-0.18 SD: no to medium effects</i>	High <i>Substantial costs of teaching personnel</i>
Class Size Reduction	Medium <i>Large body of evidence but only limited causal research</i>	+/- Low <i>0-0.15 SD: no or small effects</i>	High <i>Substantial costs of teaching personnel, depends on extent</i>
Tutoring	High <i>Large body of evidence of experimental research</i>	+ High <i>0.37 SD: substantial positive effects, higher during school hours, by teachers/teaching assistants & in earlier grades</i>	Medium to High <i>Substantial costs of some forms of tutoring but cheaper reduced forms still provide positive effects</i>
Summer Programmes	Medium <i>Limited causal evidence</i>	+/- Mixed <i>0.03-1.25 SD: Substantial immediate effects that tend to fade over the school year</i>	Low to Medium <i>Substantial costs of intensive programmes, less intensive seems to be less effective</i>
Involving Parents	Medium <i>Large body of causal evidence on parent-teacher communication, highly limited on other forms</i>	+/- Mixed <i>0.11-0.38 SD for teacher-parent communication but mostly in developing countries</i>	Low to Medium <i>Cheap interventions of text messaging, substantial cost if teachers need to invest time</i>
Grade Repetition	Medium <i>Large body of evidence but only limited causal research</i>	- Low <i>No effect in research that takes endogeneity into account</i>	High <i>Extremely high cost for society and individual</i>

De eerste maatregel betreft de instructietijd. De intuïtie is dat men met extra tijd leerwinst kan boeken, maar dat hoeft niet voor alle vakken. Kaffenberger betoogt om de instructietijd te focussen op kernvakken en op die manier de accumulatie van het leerverlies op die vakken te verminderen. Voordeel is natuurlijk dat men op die vakken vooruitgaat, nadeel de 'crowding out' van andere vakken. De funderende leerstof is echter van dergelijk belang dat daarop ook latere leereffecten gebouwd

zullen worden. Men kan dan ook voorstellen om na te denken over het curriculum en het belang van vakken en leerinhouden.

Tweede element is tutoring, zoals al geïmplementeerd in het kader van Bijsprong, wat hij een goede zet noemt. Het effect van lesgeven aan kleine groepjes of individuele leerlingen is bewezen. Er zijn echter voorwaarden. Men moet gestructureerde lesmaterialen aanbieden en de instructietijd in kleine groepjes of individueel zo goed mogelijk benutten. Men moet ook in voldoende professionele ontwikkeling en ondersteuning voor tutors voorzien, bijvoorbeeld in termen van formatieve evaluatie. Verder moet men de tutors betalen opdat hun aanwezigheid niet sporadisch is.

De tweede aanbeveling luidt: controleer of Bijsprong voldoet aan de voorwaarden voor effectieve tutoring.

Zomerscholen vormen een derde element, waar hij verder niet op ingaat maar die hij overlaat aan collega Tim Surma.

Wat de ouderbetrokkenheid betreft, verwijst Kristof De Witte naar eigen experimenten over de effectiviteit van lesgeven door leraren en ouders. Men ziet dat beide even effectief zijn als de implementatie goed afgedwongen kan worden en goed gestructureerd is en als helder is wat de ouder te doen staat. In feite stelt men echter vast dat niet alle ouders dit even goed ter harte nemen, wat de ongelijkheid verklaart.

Kristof De Witte beveelt dan ook aan om geen initiatieven te ontwikkelen op basis van zelfselectie of vrijwilligheid, maar ze op school te laten lopen. Als men ouders zelf laat kiezen, bestendigt men de ongelijkheid. Tegelijk beveelt hij wel aan om de ouderbetrokkenheid te stimuleren in het beleid.

De laatste maatregel op korte termijn heeft te maken met zittenblijven, dat voor sommige leerlingen helpt maar waarvan de kosten hoog zijn en dat voor velen ook sterk demotiverend is. Een beter alternatief wordt gevormd door de Engelse 'accelerated middle schools'. Dat kan men een focus op kerndoelen noemen en door leerlingen met leerachterstand of die geheroriënteerd zijn, versneld door een bepaald jaar te laten lopen, kunnen ze op die manier terug op hun plaats in het traject komen, tegen het mechanisme van de vroege selectie in. In dat verband waarschuwt de spreker dat een traditionele oriëntering op het einde van het schooljaar ons op een fiasco doet afstevenen. Hij pleit ervoor om goed na te denken over de richtlijnen die scholen daarover krijgen in het licht van de door corona verloren instructietijd.

2.2. 'Build back'-aanbevelingen op korte termijn – psychologische impact verzachten

Daarna gaat Kristof De Witte in op de aanbevelingen over de psychologische impact. Men weet uit onderzoek dat er heel wat leerlingen zijn die het psychologisch moeilijk hebben, terwijl men er anderzijds ook heeft geïdentificeerd die het veel beter deden, met name de introverte, die het thuis leuker vinden dan op school. De leerlingen die te maken hebben met angst en depressie hebben echter na identificatie ook gerichte ondersteuning nodig binnen of buiten de school. Ook op langere termijn is aandacht nodig voor het verbeteren van de veerkracht van leerlingen. Bruikbare en bewezen interventies vindt men op www.evidenceforessa.org/programs/social-emotional.

2.3. 'Build better'-aanbevelingen op langere termijn – ICT: beschikbaarheid, beleid en gebruik

De eerste aanbeveling voor de langere termijn gaat over ICT. De beschikbaarheid en de hardware zijn al langer bekend als pijnpunten in het Vlaamse onderwijs. De spreker citeert uit het MICTIVO-onderzoek 2017: "Het blijft wel een vaststelling dat er nog steeds meer computers zich in een specifiek lokaal bevinden. Een heikel punt blijft de ouderdom van computers: meer dan de helft van de computers is er meer dan vier jaar oud. Algemeen dient opgemerkt te worden dat de infrastructuur op tien jaar steeds meer verouderd is geraakt." Goed uitgebouwde en up-to-date infrastructuur is nochtans een noodzakelijke voorwaarde voor het gebruik van ICT in het onderwijs, benadrukt de spreker.

De tweede voorwaarde betreft het ICT-beleid, waarover hij hetzelfde onderzoek citeert: "Het valt op dat leerkrachten over alle onderwijsniveaus en -types minder tevreden zijn over de kwaliteit van het ICT-beleid en de ondersteuning." Sommige scholen hadden wel een dergelijke visie, wat verklaart waarom zij chromebooks en een goed uitgebouwde infrastructuur hadden en bij de start van de schoolsluitingen niet vanaf nul hoefden te beginnen. In vier van de acht doorlichtingen in 2019 op het vlak van ICT in het lager onderwijs voldeed de visie echter niet. In de doorlichting van type 3, type 9 en het basisaanbod voldeed zij evenmin. De aanbeveling luidt dan ook: bevorder de visie op ICT-beleid. Ook de onderwijsinspectie moet daar veel meer aandacht voor hebben.

De derde voorwaarde gaat over het effectieve gebruik. Men heeft niet veel aan investeringen in infrastructuur als de laptops niet gebruikt worden. In de Onderwijs-spiegel 2020 staat te lezen dat extra aandacht dient te gaan naar de integratie van ICT in de lessen. Het MICTIVO 2017-onderzoek zegt dat het gebruik de laatste vijf jaar niet substantieel gewijzigd is. Zestig procent van de leraren maakt er maximum één tot meerdere keren per maand gebruik van. Vandaar de volgende aanbeveling: bevorder ICT-gebruik in de les. Zorg voor prikkels, het delen van lesmateriaal en het uitwisselen van goede praktijken. De spreker wijst erop dat dergelijk materiaal makkelijk op een grotere schaal gebracht kan worden. Zo moet men bij een volgende pandemie niet vanaf nul beginnen.

Dat dergelijke prikkels er op dit moment onvoldoende zijn, illustreert hij met de verwijzing naar PISA 2018, waarin Vlaanderen net boven Libanon en onder Servië staat en net boven het OESO-gemiddelde scoort.

Adaptief lesmateriaal en meer leerpaden verbeteren de omgang met heterogener geworden klassen, een ontwikkeling die door COVID nog versterkt is. ICT is het middel bij uitstek om daarmee om te gaan. Leerlingen kunnen immers apart bediend worden met leerpaden, met feedback voor de ene en uitdaging voor de andere. Tegelijk kan tijd gewonnen worden door gerichtere hulp te bieden. Men weet dat het gebruik van computerondersteund lesmateriaal leidt tot kleine en middelgrote effecten. In zijn eigen FWO-project 'financial literacy @ school' bijvoorbeeld werd lesmateriaal over financiële educatie ontwikkeld en getest in scholen, dat bleek te werken en kon vervolgens gratis ter beschikking gesteld worden aan alle leraren.

2.4. 'Build better'-aanbevelingen op langere termijn – professionalisering leraren

Kristof De Witte citeert opnieuw uit de Onderwijsspiegel 2020: "Het toenemende ICT-gebruik vereist nieuwe vaardigheden van leraren." Op dat vlak doet Vlaanderen het niet goed, wat ook blijkt uit PISA 2018 over de beschikbaarheid van professionele mogelijkheden om digitale middelen te leren gebruiken, waarin België net boven het OESO-gemiddelde uitkomt. Ook in het TALIS-onderzoek over opleiding en bijscholing scoort Vlaanderen telkens onder het OESO-gemiddelde. Het hoeft dan ook

niet te verwonderen dat men in maart 2020 plots en uit het niets moest beginnen nadenken over ICT-gebruik, wat mee de enorme leerverliezen kan verklaren.

De aanbeveling is hier: stimuleer het levenslang leren van leraren, ook over data-geletterdheid. Als voorbeeld van dat laatste geeft hij het analyseren, interpreteren en gebruiken van data uit leerlingvolgsystemen.

In het algemeen blijkt dat een los uur of een enkele studiedag niet volstaan. Beter is bijvoorbeeld een zomerschool met opvolgessies en onlinecoaching. Zij leiden tot professionelere leraren en betere prestaties bij de leerlingen.

2.5. Wisselwerking tussen maatregelen

De spreker wijst op de sterke wisselwerking tussen de verschillende maatregelen. Men moet niet zozeer kiezen uit de lijst als wel combineren. Als voorbeeld geeft hij de besparing van instructietijd door de inzet van digitale middelen, die in de plaats kan besteed worden aan individuele feedback, tutoring en begeleiding.

2.6. Evidencebased beleid

Tot slot benadrukt Kristof De Witte het belang van te weten wat werkt. Daarmee moet men al rekening houden in de ontwerpfase. Als voorbeeld geeft hij de kleinschalige tests met varianten van lesmateriaal over financiële geletterdheid, na afloop waarvan de meest effectieve ter beschikking worden gesteld. Interventies die niet blijken te werken, moeten aangepast worden. Succes vereist ook zorgvuldige opvolging van de evolutie in de leerprestaties.

Aan het einde attendeert de spreker op de talrijke voorbeelden van bewezen interventies en maatregelen.

II. Uiteenzetting door Tim Surma

Tim Surma sluit zich aan bij vrijwel alles dat zijn voorganger zei, al zal hij ook andere aspecten belichten. Hij deelt met hem de opvatting dat de leerachterstand door COVID-19 een bijzondere opportuniteit biedt om meteen ook de gedurende decennia opgebouwde en in internationaal vergelijkend onderzoek gebleken achterstand aan te pakken. Zijn expertisecentrum stelt op basis van drie principes acht acties voor.

1. Een momentum voor ons onderwijs

Net als bij andere sectoren schotelt de coronacrisis het onderwijs een röntgenfoto voor, die laat zien wat goed werkt en wat niet. Als eerste probleem vermeldt hij de leervertraging, die er al was voor corona maar nu is uitvergroet, en door zowel nationaal als internationaal onderzoek wordt bevestigd en bovendien ongelijk verdeeld is.

Eveneens bekend is de daling van de algemene kwaliteit van het onderwijs. Daarnaast is ook de technologisch-didactische kloof zeer zichtbaar geworden.

De spreker plaatst daarbij wel de kanttekening dat ons onderwijs niet goed is uitgerust om die effecten op gestandaardiseerde wijze in kaart te brengen, al wordt dat de komende jaren gemakkelijker met de centrale toetsing. Anderzijds is de minister er met grote inspanningen in geslaagd de scholen open te houden, waardoor men theoretisch kan vermoeden dat Vlaanderen in vergelijking met bijvoorbeeld Nederland of het VK een voorsprong heeft, maar weten doet men dat niet.

De verdeling is hoe dan ook ongelijk. Nederlands onderzoek leert dat ongeveer een tiende van de scholen- of leerlingenpopulatie zelfs versneld geleerd heeft. Niet iedereen heeft geleden onder de crisis. Men ziet ook dat de impact van de socio-economische status versterkt is ten gevolge van het toegenomen belang van de ouders. De spreker gewaagt van een soort privatisering. Gevolg is dat niet elke school dezelfde noden heeft. Verder blijkt dat de zorg om kinderen thuis is toegenomen, zij het evenzeer ongelijk verdeeld. Er blijkt immers een sterke band met het familie-inkomen. De spreker wijst daarbij op de rol van de school als grote gelijkmaker. Binnen de school is de tijd gelijk, erbuiten niet.

Gemist tijdens de crisis werd eveneens het sociaal contact. Kinderen uit minder goeie milieus komen op school in aanraking met andere uit betere milieus, maar gingen zich bij de sluiting van middelbaar en hoger onderwijs veel meer in hun buurt ophouden. Ook die segregatie is belangrijk om mee te nemen, stipt de spreker aan.

Tim Surma verwijst naar de Charles Dickens primary school, een lagere school uit Londen die academische excellentie expliciet als een van de elementen vernoemt op de website. Mensen die niet overtuigd zijn dat leren belangrijk is, zullen de interventies van politiek, netten of koepels minder ondersteunen, waarschuwt de spreker. Het gevolg is dan dat voorstellen als die voor meer tutoring op een koude steen vallen. Hij pleit voor een fundamenteel debat over de rol en de kracht van scholing, en om van de toestand gebruik te maken voor een positieve herwaardering. Welbevinden en schools leren zijn geen communicerende vaten. Het is niet zo dat meer van het eerste minder van het tweede betekent, integendeel, zij zijn juist sterk gelieerd. Door hen goed te doen leren kan men gelukkige kinderen in de wereld plaatsen.

Leren is een cumulatief proces waarbinnen zich een mattheuseffect voordoet. Wat geleerd werd tijdens kleuter-, lager of secundair onderwijs heeft – soms subtiele – effecten op het latere leven. Hoe meer mensen kennen en kunnen, hoe gemakkelijker hun toekomstige leven zal verlopen. Schools leren blijft een belangrijke voorspeller voor onder andere gezondheid, sociaal gedrag, levensduur en welvaart. Daarop geeft hij nog een paar voorbeelden van technieken die hij en zijn expertisecentrum gebruiken om in presentaties voor scholen het belang van weten en dus leren te illustreren. De erkenning daarvan is een premisse zonder de vervulling waarvan de maatschappij mogelijk niet veel aandacht zal besteden aan de problematiek van de leerachterstand, stelt de spreker.

2. Vanuit drie principes

De juiste toon zetten is het eerste principe waarvan Tim Surma wil starten. De woordkeuze is enorm belangrijk want woorden scheppen verwachtingen. De hele tijd spreken over het ophalen van achterstand creëert een negatief gevoel. Hij pleit voor vertraging als kader, waarbinnen men immers ook kan versnellen, en voor de integratie van kansrijke opties op lange termijn. Robert Slavin heeft het bijvoorbeeld over een 'grand opening' volgend schooljaar. De spreker stelt voor hier iets soortgelijks te bedenken, dat aangeeft dat men het probleem aanpak op basis van de kennis die men heeft.

Snelle actie mag ons niet de ogen doen sluiten voor wetenschappelijke evidentie. Het palet van de aanpak daarop baseren, verhoogt de kans op slagen, maakt bovendien mogelijk om de kosteneffectiviteit in kaart te brengen en achteraf de aanpakken te vergelijken. Hij verwijst daarvoor naar wat men vindt in What Works Clearinghouse en de wereldwijde 'best evidence'-centra. Hij suggereert een Vlaams platform dat een en ander op een rijtje plaatst, zonder evenwel opnieuw hetzelfde werk te doen. Op die manier moet niet iedereen alle databestanden apart gaan bekijken.

Derde principe is dat de maatregelen gekozen worden die ook op lange termijn de kans bieden het Vlaamse onderwijssysteem duurzaam te verbeteren. Hou het simpel, maar doe het snel, vat hij samen, met een aantal gerichte, onderbouwde, overzichtelijke en beheersbare aanpakken, die bij voorkeur onmiddellijk voelbaar zijn in de klas.

3. Naar acht mogelijke acties

Daarop stelt Tim Surma acht acties voor, waarvan geen enkele, zo waarschuwt hij, in elke school dezelfde impact zal hebben. Daarvoor zijn de contexten immers te verschillend. Hij heeft ze ingedeeld in twee groepen, waarvan de eerste generieke interventies heel goed zijn op de lange termijn maar niet meteen acute problemen wegwerken. Daarvoor is de tweede groep van gerichte interventies duidelijker.

3.1. Generieke interventies

De eerste actie vraagt om in te zetten op diagnose en evaluatie en daarbij in kaart te brengen welke leerlingen(groepen) het voorbije jaar vertraagd of versneld geleerd hebben en waar de impact van maatregelen positief of negatief was. De spreker benadrukt daarbij dat geen enkele aanpak voor iedereen past. De noden cognitief en sociaal-emotioneel in kaart brengen, vergt voor de scholen tijd en ondersteuning. OVSG heeft alvast een mooie aanpak binnen zijn net uitgewerkt, waarbij de spreker erop wijst dat dit meer dan ooit het moment is voor samenwerking tussen de koepels.

Als tweede actie bepleit hij voldoende inzet op basiskennis en -vaardigheden in zowel basis- als secundair onderwijs, evenwel zonder curriculumvernauwing. Lezen, schrijven en rekenen zijn fundamentele vaardigheden voor het verdere leven. Zonder wordt men niet creatiever noch een betere probleemoplosser. Uit PIRLS blijkt dat in Vlaanderen een leerkracht lager onderwijs van de 950 uur er ongeveer 250 aan taal besteedt. 83 tot 84 uur gaat naar lezen, inclusief andere domeinen. Geen enkel Europees land doet het slechter, maakt Tim Surma duidelijk. Hoeft het te verwonderen dat onze kinderen niet meer zo goed kunnen (begrijpend) lezen? Doordachte keuzes zijn aangewezen.

Daar hoort een gedegen didactiek bij. De spreker bepleit dan ook de optimalisering van de leertijd. Tien jaar geleden hadden de Vlaamse 10-jarigen nog zes maanden voorsprong op het vlak van lezen en de 15-jarigen negen maanden bij wiskunde en wetenschappen. Binnen de reguliere onderwijstijd was dat dus mogelijk. Inzetten op klasmanagement mag banaal lijken, maar elke les vijf minuten verliezen omdat geen routines werden ingesteld, komt op een schooljaar neer op drie weken les. In het algemeen moet heel goed en kritisch gekeken worden of aanpakken wel of niet leerwinst garanderen.

De volgende actie wordt gevormd door tijd en ruimte voor de leraar. Het jaarlijkse bijscholingsbudget bedraagt in Vlaanderen een vijfde tot een vijftiende van dat in de buurlanden. Die tijd en ruimte moet worden ingezet voor effectieve didactiek, de integratie van technologie enzovoort. Hij beveelt het parlement aan om te investeren in een nieuwe ronde van prioritaire nascholingen, die gratis aan scholen worden aangeboden. De huidige over effectieve taaldidactiek is alvast schitterend.

Anderzijds benadrukt Tim Surma wel dat meer nascholing op zich niet noodzakelijk zorgt voor verbetering. Uit internationaal vergelijkend onderzoek blijkt er zelfs een negatief verband tussen het aantal uren nascholing dat de leerkracht volgde en de prestaties van de leerlingen op het vlak van begrijpend lezen. Als verklaring geeft men dan dat leraren die dergelijke sessies volgen, uit minder goede klassen komen. Dat kan, maar het is ook een optie om te bekijken of de kwaliteit van de professionalisering wel goed genoeg is. Daar moet goed over gewaakt worden.

De spreker pleit ervoor om in opleiding, aanvangsbegeleiding en professionalisering te werken met een kwaliteitskader, waarvan hij een mogelijk model toont met acht standaarden, aangepast uit het VK, gevolgd door een voorbeeld over 'classroom practice', dat eens te meer, zo benadrukt hij, gebaseerd is op 'best evidence'.

	LERARENOPLEIDING Initial Teacher Training Framework (ITT)	AANVANGS- BEGELEIDING Early Career Framework (ECF)	LERARENPROFESSIONALISERING National Professional Qualifications (NPQ)
Hoge verwachtingen (standard 1 – Set high expectations)			Verdere specialisatie voor één van de zes rollen.
Hoe leerlingen leren (standard 2 - Promote good progress)			
Vak- en curriculumkennis (Standard 3 - Demonstrate good subject and curriculum knowledge)			- Begeleiding van andere leraren in de school
Didactiek (Standard 4 – Plan and teach well structured lessons)			- Verantwoordelijke voor gedrag en welbevinden
Adaptieve instructie (Standard 5 – Adapt teaching)			
Evaluatie (Standard 6 – Make accurate and productive use of assessment)			- Vak-, jaar-, graad-verantwoordelijken
Klasmanagement (Standard 7 – Manage behaviour effectively)			- Lid schoolbestuur (meerdere scholen)
Professionaliteit (Standard 8 – Fulfil wider professional responsibilities)			- Directiefunctie - Directeur schoolbestuur

Classroom Practice (Standard 4 – Plan and teach well structured lessons)	
Learn that...	Learn how to...
<ol style="list-style-type: none"> Effective teaching can transform pupils' knowledge, capabilities and beliefs about learning. Effective teachers introduce new material in steps, explicitly linking new ideas to what has been previously studied and learned. Modelling helps pupils understand new processes and ideas; good models make abstract ideas concrete and accessible. Guides, scaffolds and worked examples can help pupils apply new ideas, but should be gradually removed as pupil expertise increases. 	<p>Plan effective lessons, by:</p> <ul style="list-style-type: none"> Using modelling, explanations and scaffolds, acknowledging that novices need more structure early in a domain. Enabling critical thinking and problem solving by first teaching the necessary foundational content knowledge. Removing scaffolding only when pupils are achieving a high degree of success in applying previously taught material. Providing sufficient opportunity for pupils to consolidate and practise applying new knowledge and skills. Breaking tasks down into constituent components when first setting up independent practice (e.g. using tasks that scaffold pupils through meta-cognitive and procedural processes).

De volgende actie biedt tijd en ruimte aan directeuren. Er moet voor gezorgd worden dat zij niet voortdurend brandjes moeten blussen maar tijd kunnen besteden aan onderwijskundig leiderschap. De kwaliteit van de instructie is belangrijker maar die van leiderschap heeft wel impact op een hele school. Ze moeten weten waarmee de school bezig is en in staat zijn om het onderscheid te maken tussen wat kan werken en wat niet, dat laatste ook wat het professionaliseringsaanbod betreft. Als laatste punt in dit verband vermeldt Tim Surma een gedegen beleid over ouderbetrokkenheid.

Technologie vormt de volgende aanbeveling. Scholen in het buitenland die er al mee bezig waren, maakten de omslag gemakkelijk. Een school schakelde op één week over naar een virtuele school met individuele leerpaden. De spreker benadrukt wel dat de integratie doel- en niet toolgericht moet zijn, en men dus niet moet zwaaien met chromebooks of iPads maar wel een didactisch onderbouwde keuze moet maken. Het werk dat tot nu toe verricht is voor de Digisprong erkent hij als uitstekend. Het beleid kijkt terecht verder dan hard- en software en men eist terecht een sterk ICT-schoolbeleid, waarmee veel scholen ondertussen ook bezig zijn, weet hij.

Tegelijk moet de kwaliteit van de leermiddelen in de gaten gehouden worden. Naast de samenwerking op dat vlak tussen leraren, moeten ook de educatieve uitgeverijen betrokken worden. Een vraag is bijvoorbeeld of didactiek niet te sterk voorgekauwd wordt in de huidige boeken. Nu al komaf maken met boeken, lijkt

hem echter in geen geval een verstandige zet. Te veel evidentie toont immers aan dat het lezen en begrijpen van tekst en het maken van oefeningen op papier nog steeds verschillen maken ten opzichte van het scherm.

3.2. Gerichte interventies

Vervolgens stelt hij de groep van gerichte interventies voor, met name op het vlak van instructieverlenging. Bij alle categorieën van ouders heeft tutoring, bijles op school, de meest positieve bijklank.

Daarnaast zijn er de zomerscholen, waarover het expertisecentrum binnen twee weken een inspiratiegids uitbrengt met steun van de Vlaamse overheid. De evidentie over deze actie is gemengd. Zij biedt geen garantie op beter leren. Als niet aan een aantal voorwaarden wordt voldaan, is een zomerschool een zomerkamp. Ze moeten doelgericht keuzes maken, bijvoorbeeld de aanpak van een specifiek probleem inzake lezen in een bepaalde school. De leerlingen die het nodig hebben, moeten aanwezig zijn. De Vlaamse zomerscholen zijn vorige zomer alvast geslaagd in het bereiken van de kwetsbare leerlingen, erkent hij, al is er nog werk aan de winkel op het vlak van doelgerichtheid. Als goed voorbeeld noemt hij praktijkvakken waarvoor tijdens het jaar tijd verloren is gegaan. Een ander doel waar men ze kan op richten is de voorbereiding van overgangen tussen niveaus of graden. Zomerscholen volstaan echter nooit op zich.

Dat tutoring werkt, is aangetoond, vooral bij jongere kinderen maar ook in het secundair onderwijs. De spreker benadrukt nogmaals het belang van de aansluiting bij de school. Ideaal is de integratie in de schoolpraktijk zelf. Het curriculum dat men aanbiedt, moet bovendien van hoge kwaliteit zijn. Pakketten van drie uur per week gedurende twaalf weken, zoals scholen die kunnen aankopen in het buitenland, bestaan hier helaas niet. De spreker suggereert om van de crisis gebruik te maken ze ook hier te ontwikkelen en te bestuderen.

In het kader van de Bijsprong kan een gemiddelde lagere school van 250 leerlingen nu zeven uur per week aankopen voor tutoring. Hopelijk kan dat ook de komende jaren voor risicoleerlingen nog bijdragen. In Engeland is net een proefproject afgerond dat aantoont dat ook tutoring op afstand effectief kan zijn, zij het liefst live.

De laatste actie stelt maatwerk voor specifieke doelgroepen voor, waarbij vooral de persoonlijke tutoring sterk scoort. Voor de bijspijkerprogramma's voor groepen die sociaal-emotioneel op de achtergrond geraakt zijn, zelfvertrouwen verloren hebben of angstig geworden zijn, verwijst hij naar programma's in het kader van ESSA. Ook voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften zoals leer- of ontwikkelingsstoornissen bestaat fantastisch materiaal.

Hij toont daarbij een grafische voorstelling met de aanbevelingen van de Education Endowment Foundation, waarvan de derde niet hoeft te verbazen: goed kwaliteits-onderwijs bieden. Tot slot vermeldt hij nog een andere, het werken met specifiek opgeleide assistent-leraren als extra handen in de klas.

III. Bespreking

1. Tussenkomsten van de leden

1.1. Elisabeth Meuleman

Elisabeth Meuleman waardeert de concrete benadering in de presentaties. Zij begrijpt dat de sprekers ervoor pleiten om van het momentum gebruik te maken om de ongelijkheid te verkleinen. Corona zorgt er immers voor dat de bekende kloof nog groter wordt. Het gevaar bestaat dat (sommige) maatregelen ervoor zorgen dat alleen van een bepaald segment van de leerlingenpopulatie de achterstand wordt weggewerkt. Welke maatregelen zijn voor de sprekers de meest efficiënte om dat te vermijden?

Hoe dan ook zullen substantiële investeringen nodig zijn. Hoe hoog schat men de kostprijs van de 'build back'- en 'build better'-strategie? Maken zij ook op het vlak van investeringen het onderscheid tussen eenmalige op korte termijn en voor een bepaalde periode, en blijvende voor altijd?

Hoe weerlegt Tim Surma de kritiek van de Vlor op de Digisprong, die volgens de raad te eenzijdig focust op hardware en te weinig op de omkadering van de leerkrachten, en dat bovendien het budget voor de toekomst onzeker is?

Zijn voor goede zomerscholen, die een aanpak op maat vereisen, geen substantiëlere middelen nodig, zodat men de leerkrachten kan betalen in plaats van vrijwilligers in te zetten, waar volgens haar ook de sociale partners vatbaar voor zijn? Moet men ze om ongelijkheid te vermijden niet overal organiseren en daardoor een feitelijke verlenging van het schooljaar invoeren?

1.2. Jo Brouns

Jo Brouns stelt vast dat er op het vlak van digitalisering grote verschillen zijn tussen scholen. De Digisprong heeft de ambitie om ze allemaal op het gewenste niveau van digitale ondersteuning van het leerproces te krijgen. Dergelijke visie is belangrijk, zoals ook Kristof De Witte benadrukte, maar vandaag gaan heel veel middelen naar infrastructuur, met name laptops en devices. Is dat wel de juiste keuze om tot duurzame integratie te komen? Moet er niet gewerkt worden aan ouderbetrokkenheid, zoals die er vandaag is voor boeken, zodat de middelen effectiever kunnen worden ingezet?

1.3. Loes Vandromme

Loes Vandromme vindt dat de presentaties hoopvol stemmen. Voor haar fractie is het beeld van de leerkracht als expert het antwoord op de vraag hoe men alle leerlingen mee kan krijgen. De sprekers benadrukten terecht dat het gaat om pedagogisch-didactische vaardigheden, klasmanagement en leren. Volgt daar echter niet uit dat een en ander moet gezien worden in het grotere loopbaan debat?

Het lid treedt ook bij dat het beleidsvoerend vermogen van scholen cruciaal is, maar hoe kan men ervoor zorgen dat directeuren en leraren de ontwikkelingen op het vlak van onderzoek, waarop dat beleid moet gebaseerd zijn, kunnen volgen? Hoe kan men scholen versterken op het vlak van datageletterdheid en ze tot lerende organisaties vormen? Kan men leerkrachten wel voldoende tijd geven om hun rol als onderzoeker op te nemen? Het lid stelt vast dat ze die vandaag te weinig hebben voor evaluatie en diagnose.

Vervolgens wijst ze op het belang van het verbindende schoolklimaat. Hoe kunnen scholen op dat vlak versterkt worden, zodat zij er op hun beurt voor zorgen dat leerlingen opnieuw gemotiveerd worden in de klas? Wat is de impact van het psychisch welzijn op het leren? Wat bevelen de sprekers de scholen op dat vlak aan?

Wat de essentiële vakken betreft, lijkt de keuze haar gemakkelijker in het lager onderwijs. In het secundair onderwijs zijn de vakken bovendien gespreid over meerdere leraren, die vandaag minder contact met elkaar hebben dan voor corona. Welke tips hebben de sprekers voor de scholen om daaraan te werken?

Vervolgens roept Loes Vandromme de vraag op naar de professionalisering van de tutoring over heel Vlaanderen en niet alleen in steden waar een hogeschool aanwezig is. Zelf suggereert ze alvast om bibliotheken te versterken als kenniscentra voor lezen.

Tot slot vraagt haar fractie om de extra middelen specifiek ook in te zetten in scholen met veel leerlingen met SES-kenmerken. Hoe staan de sprekers daartegenover?

1.4. Roosmarijn Beckers

Roosmarijn Beckers waarschuwt dat het focussen van de instructietijd geen voorbode mag zijn om op vakken als geschiedenis te beknibbelen. Wie moet in het licht van de onderwijsvrijheid zorgen voor het goede lesmateriaal dat de tutoring vereist, de Vlaamse overheid of de koepels?

De Bijsprong is een goed begin maar de crisis maakt volgens haar ook een structurele aanpak noodzakelijk. Zij is het voorts eens met de grote rol van het beleidsvoerend vermogen van scholen, met name in de aanpak van de leerachterstand, waarbij het nodig is dat de expertise over wat werkt, doorstroomt naar alle scholen.

Verder treedt het lid ook het belang van de ouderbetrokkenheid bij. Ook zij vindt, wat de Digisprong betreft, dat men eerst de leerkrachten in na- en bijscholing moet leren didactisch om te gaan met de digitale middelen. Zij treedt ook bij dat het Vlaamse onderwijs meer op kennis moet durven inzetten en wel omdat dit emancipatorisch werkt. Tot slot roept ook Roosmarijn Beckers de vraag op naar de organisatie van de zomerscholen door het onderwijs in de plaats van de lokale besturen.

1.5. Hannelore Goeman

Hannelore Goeman benadrukt de urgentie van het probleem, zonder in negativisme te vervallen. Er zijn weliswaar initiatieven in Vlaanderen om de achterstand en de ongelijkheid aan te pakken, maar te weinig en te los van elkaar, waardoor niet alle scholen en kinderen bereikt worden. Zij geeft de zomerscholen en het beperkte budget voor de Bijsprong als voorbeelden.

Het lid is het ermee eens dat het bijspijkeren gebeurt in de scholen en dat die daarin zelf de regierol moeten opnemen, aangezien geen enkele maatregel voor iedereen past. Die start evenwel met een diagnose. Hoe gebeurt die het best, op basis van tests, examens of leerlingvolgsystemen? Wordt daarvan voldoende gebruik gemaakt? Wie moet de verantwoordelijkheid nemen voor het platform waarop de goede praktijken waarvan de effectiviteit bewezen is, worden verzameld, de administratie of de pedagogische begeleidingsdiensten? Is er in het kader van corona een aangepast vormingsaanbod voor leerkrachten nodig over remediëren en diversifiëren? Door wie? Gebeurt dat vandaag al in het licht van volgend schooljaar?

Verder vraagt de spreker nadere toelichting bij de suggestie dat extra handen in de klas niet noodzakelijk leerkrachten hoeven te zijn, maar dat pedagogische vaardigheden toch noodzakelijk lijken. Hoe kunnen meer mensen warm worden gemaakt

om dat te doen, zeker als het budget voldoende groot wordt om alle scholen te bedienen?

Hoe staan de sprekers tegenover de plannen om naast zomerscholen ook bijscholen, herfstscholen en weekendscholen in te richten? Moet er geen ruimte voor ontspanning blijven? Vormt Leerbuddy Vlaanderen een volwaardig alternatief voor te betalen bijlessen? Ziet men heil in de veralgemening van dergelijke buitenschoolse tutoring over heel Vlaanderen? Welke profielen dient men daarvoor aan te trekken? Kan het breder gaan dan mensen met specifieke pedagogische vaardigheden?

Hoe evalueren de sprekers tot slot het beleid dat tot dusver gevoerd is?

1.6. Koen Daniëls

Koen Daniëls spoort de sprekers aan om hun verhaal ook naar de scholen te brengen. Daar moet het immers uiteindelijk gebeuren, de keuze voor basiskennis of de tutoring. Hij wijst erop dat scholen overspoeld worden met informatie en het op den duur niet meer weten.

Welke van de vele verschijningsvormen van de tutor, waarvan het lid in het bijzonder de taakleerkracht vermeldt, bevelen de sprekers aan? Waar situeert men de meest efficiënte inzet van ICT? Het lid vraagt vervolgens wat de professionalisering concreet moet inhouden, waarbij hij suggereert dat misschien niet zozeer het budget onvoldoende is als wel dat de inzet naast de kwestie is.

Moet, met het oog op de wetenschappelijke aantoonbaarheid en in het licht van de complexiteit, het opstellen en interpreteren van proeven niet aan centrale kennisinstellingen overgelaten worden? Hoe staan de sprekers tegenover de kennis van het Nederlands als cruciale basisvoorwaarde?

1.7. Kathleen Krekels

Kathleen Krekels heeft begrepen dat niet ieder kind leerachterstand heeft door corona, dat er in alle tijden kinderen zijn geweest met leerachterstand, dat corona een momentum biedt om de algemene achterstand aan te pakken en dat een efficiëntere pedagogische aanpak nodig is. De noodzaak van diagnose en evaluatie brengt haar voor het lager onderwijs op de leerlingvolgsystemen. De meeste scholen hebben daarvoor twee tot drie keer per jaar toetsen. Worden de resultaten daarvan voldoende gehanteerd en niet te vaak geklasseerd? Is er onvoldoende kennis voor efficiënt gebruik ten behoeve van de kwaliteit van de school en de leerwinst bij de leerlingen?

Heeft zij goed begrepen dat tutoring in de klas met extra handen efficiënter is dan andere vormen van differentiatie als aan de genoemde voorwaarden is voldaan? Klopt het dat versnelde instructie alleen kan voor leerlingen van wie de achterstand uitsluitend aan corona te wijten is? Is ook in scholen die door hun voorafgaande inzet op ICT-beleid snel hebben weten over te schakelen de leerachterstand onderzocht? Is die even groot of minder groot? Begrijpt zij tot slot juist dat Tim Surma verkiest dat elke school indien nodig zijn eigen zomerschool doelgericht kan inrichten?

1.8. Jos D'Haese

Jos D'Haese heeft vragen over het vergrote risico van vroege selectie, dat volgens hem goed in de gaten gehouden moet worden. De extra middelen voor bijlessen in de klas vormen een goed begin, maar volstaan zij, aangezien de regeling maar geldt tot juni 2021? Zal men in het licht van het tekort voldoende leraren vinden? Is het oké om niet-gekwalificeerden voor de klas te zetten? Kan een beroep worden gedaan op buddy's of begeleiders zonder pedagogisch diploma en zo ja, hoe

kunnen die inspringen? Hoe kan men voorkomen dat de groeiende private bijles-industrie de bovenhand neemt? Welke rol kunnen de pedagogische begeleidings-diensten spelen in de remediëring van leerachterstand?

2. Antwoorden van Kristof De Witte

Kristof De Witte pleit tegen losse initiatieven en voor een strategische visie voor het hele onderwijs, waarin niet alleen de achterstand door corona maar alle facetten worden opgenomen. Het moet anders dan de huidige financiering, waarop geen enkele schooldirecteur nog zicht heeft, omdat zij een opeenstapeling van posten is. Men mag echter niet te lang wachten, benadrukt hij, en daarom zijn nu al initiatieven nodig om de leerachterstand te kenteren. Als prioriteit voor nu schuift hij tutoring naar voren, om de cumulatie van achterstanden te verhinderen, naast de focus op de kerndoelen. Op de diagnose hebben de leraren volgens hem een goed zicht met de leerlingvolgsystemen, de gewone proeven en de huidige formatieve evaluaties.

Hij wijst erop dat in het veel grotere budget van Nederland ook andere kosten zijn meegerekend, zoals transport en kinderdagverblijven. De vergelijking is dan ook niet eerlijk. Veel landen nemen maatregelen, die zichzelf terugverdienen. Studies tonen aan dat de kosten van leerachterstand voor individu en samenleving snel oplopen. De investering is dan ook zijn geld waard, besluit hij.

Van het beleidsvoerend vermogen van scholen is ICT-beleid een voorbeeld bij uitstek. De verschillen tussen scholen met en zonder zijn merkbaar, al is het nog niet onderzocht. Bij de Digisprong herhaalt hij de voorwaarden van hardware, beleid en prikkels tot professionalisering en gebruik. ICT louter gebruiken ter vervanging van iets anders voegt niets toe en heeft geen effect. Daarvoor moet men het leerproces zelf herdenken. In het coronaonderwijs ging het echter louter om substitutie en niet om de meerwaarde die mogelijk is in de vorm van 'skill drill' of aparte feedback.

Ouderbetrokkenheid vormt een onderdeel van de langetermijnstrategie.

Er zijn mooie voorbeelden van onlineprofessionalisering met webinars. Dat is een taak van zowel de pedagogische begeleiding als van het hoger onderwijs. Hij suggereert om met een consortium na te denken over een bredere visie van wie wat doet.

3. Antwoorden van Tim Surma

Tim Surma stelt dat de voorgestelde interventies zeker van belang zijn voor de leerlingen die goed onderwijs het meest nodig hebben. Degenen in een kansrijke thuissituatie krijgen immers, zonder dat ze het weten, privéonderwijs. De tijd op school effectief inzetten, is de sterkste gelijkmaker.

De Education Endowment Foundation uit het VK noemt zichzelf "an independent charity dedicated to breaking the link between family and educational achievement". Van alle acties in zijn presentatie is geweten dat ze het meeste effect hebben op mensen die ze het meest nodig hebben, maar hij erkent dat men alle doelgroepen voor ogen moet houden.

Aan het antwoord over de Nederlandse middelen voegt hij toe dat Nederland de voorbije jaren ook meer bespaarde.

Uiteraard moeten leraren in zomerscholen kwaliteitsvol zijn en een vergoeding krijgen. Blijkbaar was er vorig jaar onvoldoende afstemming tussen de federale en Vlaamse wetgeving voor vrijwilligers, waardoor leraren bijvoorbeeld niet konden vergoed worden door hun eigen schoolbestuur. Hij hoopt dat dit in de toekomst wel kan. De terechte vragen van de sociale partners komen ook voort uit het gebrek aan

traditie, anders dan in Angelsaksische landen, waar dat minder een probleem is. Hij wijst het initiatief van lokale besturen niet af, maar zij moeten wel meer inspanningen doen om een gericht aanbod te leveren dan lokale scholen. Volgens Tim Surma is het logistiek niet efficiënt dat elke school haar eigen zomerschool inricht. Het zou mooi zijn mocht men op een platform zien waar men voor welk probleem een zomerschool kan lopen, zoals dat in het VK het geval is. In de VS bestaan verschillende systemen naast elkaar, met en zonder zomervakantie, waarvoor men kan vergelijken. Er blijkt weinig verschil te zijn. Morrelen aan de duur van het schooljaar is een oefening die men grondig moet voorbereiden.

Uiteraard moet professionalisering gekoppeld worden aan het loopbaandebat, alleen al om de vele mensen die het onderwijs verliest in de eerste jaren. In Engeland is er twee jaar startbegeleiding, elders vijf, als een verlengde ondersteuning door de lerarenopleiding. Dat kan doorlopen in een continuüm naar professionalisering. Naast de begeleidingsdiensten en het hoger onderwijs zijn ook commerciële spelers actief. Ook hij is voorstander van een gesprek over wie voor wat verantwoordelijk is. Door ondoordacht geld in het systeem te pompen, hebben de commerciële spelers in Nederland de markt in handen, met als gevolg dat de prijzen er veel hoger zijn. Wat de begeleidingsdiensten betreft, deelt hij mee dat POV volgend jaar expliciet inzet op goed lesgeven.

Wie een lerarentaak in het onderwijs opneemt, moet vanzelfsprekend bevoegd zijn. In het VK kunnen pas afgestudeerde bachelors en masters na een minimale training van achttien tot twintig uur gecertificeerd tutor worden en in scholen inspringen als extra hand. De verschijningsvormen zijn voor een stuk cultureel bepaald. In Vlaanderen bestaat sterk de cultuur om snel wat bijles te geven tijdens de speeltijd of na school. Soms helpt dat al. Wie de genoemde en in de VS vaak commercieel ontwikkelde pakketten moet ontwikkelen, is een terechte vraag. Scholen zouden daarvoor middelen kunnen vrijmaken, maar ook educatieve partners of lerarenopleidingen.

Op het vlak van evaluatie en diagnose bestaat al heel wat zoals leerlingvolgsystemen en taaltesten. Vaak ontbreken echter de middelen op het vlak van tijd of professionalisering om met de resultaten iets te doen. Differentiatie is een ruime term. Werken met niveaugroepen binnen klassen is moeilijk met één leerkracht. Die energie kan men beter stoppen in tutors of opgeleide assistent-leraren voor een specifiek probleem.

Dat het pleidooi voor meer basiskennis niet in de weg mag staan van algemene vorming, is een bezorgdheid die hij bijtreedt. Het gaat om evenwicht.

De Digisprong is een goed plan, omdat de investering nodig was, dat echter fout zou kunnen uitdraaien als men niet voldoende aandacht besteedt aan elk van de vijf pijlers.

IV. Uiteenzetting door Dirk Van Damme

Het referentiekader van de uiteenzetting van *Dirk Van Damme* wordt gevormd door de discussie binnen de OESO. De data over de reacties van de lidstaten op de nieuwste survey over beleid en praktijk heeft hij helaas nog niet, maar bezorgt hij aan de commissie wanneer ze over enkele weken gepubliceerd worden.

1. Hoe groot is de leerachterstand?

In zijn antwoord op de vraag hoe groot de leerachterstand is, geeft hij enig tegen-gas: men weet het eigenlijk niet. Er is heel veel onderzoek en er wordt nog elke week nieuw gepubliceerd in de wetenschappelijke literatuur, maar dat gebeurt met heel uiteenlopende methodologieën en vaak niet erg betrouwbare data. Heel veel

is gebaseerd op surveys bij leraren, ondanks de methodologische problemen die zelfrapportage oproept. De uitkomsten van verschillende landen zijn moeilijk vergelijkbaar. De spreker waarschuwt tegen de tendens om te focussen op de meest dramatische resultaten en tegen de veralgemening van conclusies op systeem- en schoolniveau naar het individuele niveau.

In weerwil van zijn respect voor het onderzoek van Kristof De Witte neemt hij niet voor waar aan dat het gehele Vlaamse onderwijs een achterstand van zes maanden heeft opgelopen, en pleit hij voor grotere zorgvuldigheid bij de formulering van dergelijke uitspraken. Evenmin weet men hoe de achterstand, die hij overigens niet ontkent, moet worden verklaard. De onderzoeken in Vlaanderen en Nederland leveren voor hetzelfde (zesde) leerjaar enorm verschillende uitkomsten op: respectievelijk 8, en 2 tot 3 procent van de standaarddeviatie. Of ze te maken hebben met de kwaliteit van het afstandsonderwijs dan wel de lengte van de schoolsluitingen, weet men echter niet.

Er zijn ook verschillen tussen de eerste golf, waarin de achterstand waarschijnlijk veel ernstiger was, en de tweede of de nog recentere in andere landen. Het effect blijkt over het algemeen veel minder dramatisch te zijn geworden. Bovendien is er onvoldoende inzicht in de verschillen volgens het onderwijsniveau. Men mag er niet van uitgaan dat de situatie in het secundair onderwijs dezelfde is als in het basis-onderwijs.

Dirk Van Damme werpt de vraag op hoeveel van de achterstand te wijten is aan de algemene kwaliteitsdaling en hoeveel aan COVID, waarbij hijzelf gelooft dat het tweede het effect van het eerste heeft versterkt, zoals het dat doet met de zwaktes van elk systeem, of het nu de economie is dan wel de arbeidsmarkt. Over die algemene kwaliteitsdaling in het Vlaamse onderwijs is de spreker zeer bezorgd.

Hij geeft vervolgens een paar voorbeelden van recent onderzoek dat tot genuanceerde conclusies komt. Het Franse onderwijsministerie publiceerde een interessant rapport over de 'cours préparatoire', waarin de resultaten in januari 2021 op alle vlakken beter blijken te zijn dan een jaar eerder en dus de effecten van de 'confinement' na de heropening van de scholen weggewerkt zijn. Australië, dat COVID zeer goed heeft aangepakt, heeft helemaal geen achterstand gemeten, wat hij illustreert met resultaten uit New South Wales, waarin de staat rond Sydney zelfs een lichte vooruitgang meet met een zeer gesofisticeerde methodologie. Er zijn nog meer dergelijke voorbeelden, die hij echter evenmin wil veralgemenen. Zeker is echter wel dat men moet ophouden met dramatiseren.

Factoren die een rol spelen, zijn de kwaliteit van het afstandsonderwijs en de digitale omgeving. Vlaanderen was niet voorbereid, noch inzake infrastructuur, noch inzake vaardigheden bij leerkrachten, noch inzake leerplatforms en is nog altijd niet goed bezig. Ondanks de inspanningen blijft de kloof met het buitenland enorm. Een andere beïnvloedende factor is de lengte van de schoolsluiting: lange zijn cumulatief nefaster dan relatief korte onderbrekingen. Het effect is exponentieel. Zelf pleitte hij in december nog voor een korte, intensieve sluiting om het risico van een lange in het voorjaar te vermijden.

Voorts waarschuwt Dirk Van Damme om de disruptie van het onderwijsproces niet te verwarren met die van het leerproces. Dat geldt in beide richtingen. De focus om zoveel mogelijk scholen open te houden, wat hij op zich ondersteunt, mag niet de aandacht afleiden van wat gebeurt in het leren van leerlingen. Dat laatste is wat telt, en blijft niet gegarandeerd onverstoord door scholen open te houden.

Het beleidsvoerend vermogen van scholen noemt hij een cruciaal element. Er zijn scholen die het uitstekend hebben gedaan, terwijl andere kopje onder zijn gegaan. Dat vermogen mag niet gereduceerd worden tot de rol van de directie. Het gaat

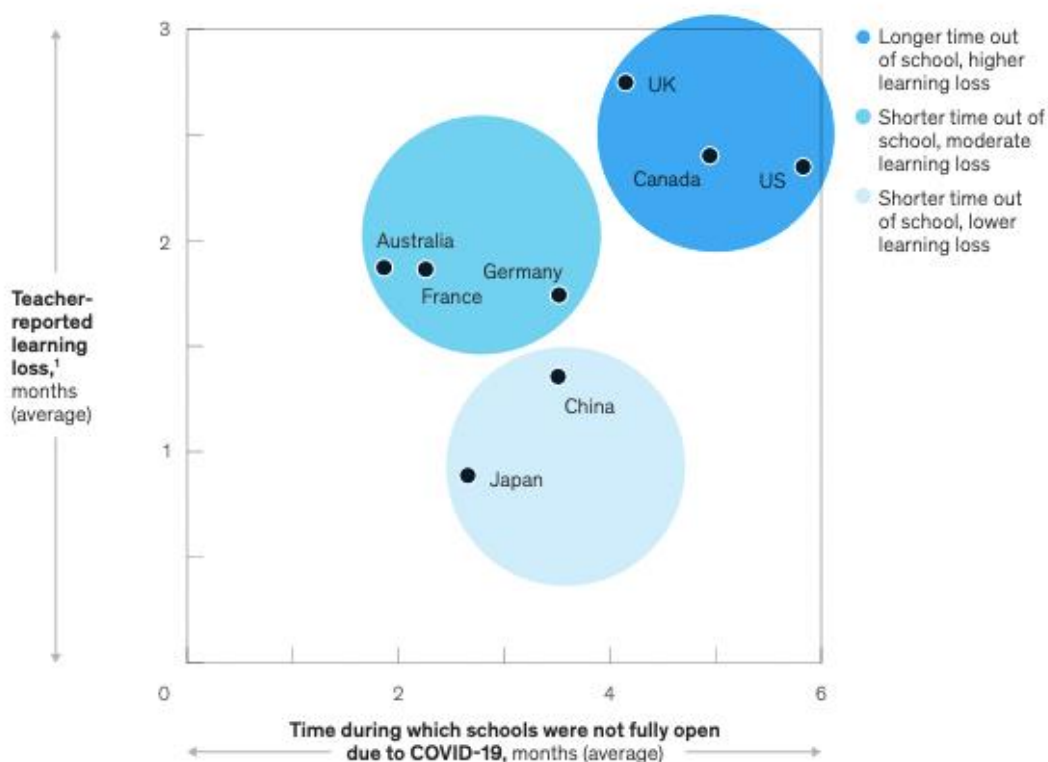
om het functioneren van de school als systeem: is het goed voorbereid en in staat om schokken op te vangen, zijn de processen in orde?

Al bekend is de grote impact van de sociale achtergrond en de enorm toegenomen ongelijkheid. De beleving en het welbevinden van leerlingen is zeer uiteenlopend. Er zijn er die van de situatie enigszins hebben genoten, terwijl een veel grotere groep nog steeds zware problemen heeft. Over de ondersteuning van leraren en scholen is de spreker kritisch. Zij voelen zich in de steek gelaten in weerwil van het bestaan van systemen als de pedagogische begeleidingsdiensten.

Vervolgens gaat Dirk Van Damme in op het belang van de lengte van de schoolsluiting.

While learning loss appears linked to the length of school closure, even brief shutdowns may have set back learning.

Lost schooling compared with time spent learning remotely

¹Question: To what extent have your students lost learning due to COVID-19-related school closures?

Source: McKinsey Teacher Sentiment Survey, carried out October 28 to November 17, 2020, of 2,549 teachers across Australia (146), Canada (350), China (350), France (278), Germany (274), Japan (350), United Kingdom (351), and United States (450); UNESCO school closures database

Vlaanderen zit op dat vlak tussen Frankrijk en Duitsland, maar er zijn ook landen die er verstandiger mee omgingen door korte periodes af te wisselen.

Als anekdotische illustratie bij zijn eerdere bedenking over het welbevinden verwijst hij naar een interview in Humo met Birgit Van Mol over de (positieve) manier waarop haar zoon omgaat met de lockdown. Dat resoneert met andere echo's die Dirk Van Damme waarneemt, al erkent hij meteen dat die sociaal selectief zijn. Hoe dan ook moet men vermijden om elke leerling als een sukkelaar te zien en zich hoeden voor miserabilisme.

2. Persoonlijke scorecardinschatting voor Vlaanderen

Vervolgens presenteert Dirk Van Damme in een tabel de resultaten van wat hijzelf iets gewaagds noemt: een soort Delphi-oefening waarin hij als enige proefpersoon een

persoonlijke expertinschatting voor Vlaanderen maakt van de genoemde variabelen in de drie belangrijke periodes: de eerste golf, de tweede en de situatie in de eerste maanden van 2021.

	Eerste golf 2020	Tweede golf 2020	Begin 2021
Afstandsonderwijs	--	-	0
Lengte schoolsluiting	--	0	0
Disruptie onderwijsproces	--	-	-
Disruptie leerproces	--	--	-
Beleidsvoerend vermogen scholen	--	0	+
Impact sociale achtergrond	--	-	-
Ongelijkheid in leeruitkomsten	--	--	-
Beleving, welbevinden leerlingen	--	-	0
Ondersteuning leraren en scholen	--	0	0

De score voor het afstandsonderwijs is zeer negatief, al is zij iets verbeterd nadien doordat een groot aantal scholen zich wist te herpakken. De intensiteit en lengte van de schoolsluiting was zeer zwaar in de eerste golf maar veel beter in de tweede. De score voor 2021, met partiële sluitingen en plaatselijke na clusterinfecties, is nog altijd niet goed maar ook niet dramatisch slecht. Tijdens de tweede golf is het leerproces zwaarder getroffen dan het onderwijsproces.

Wat het beleidsvoerend vermogen van scholen betreft, heeft de spreker veel bewondering voor de inspanningen waarmee de scholen zich als systeem herpakten na de eerste golf, in weerwil van de gebrekkige ondersteuning en met weinig financiële backing. De impact van de sociale achtergrond en de ongelijkheid in leeruitkomsten beoordeelt hij beide als zwaar problematisch. Beleving en welbevinden vindt hij verbeterd van negatief tot neutraal. De ondersteuning van leraren en scholen verbeterde eveneens, zij het niet dankzij de systemen die daarvoor dienen maar collegiaal.

3. Enkele voorzichtige conclusies

De spreker concludeert dat men moet opletten met veralgemeningen, maar zijn inschatting is wel dat de leerachterstand in Vlaanderen vergeleken met veel andere landen relatief ernstig is, zonder echter te dramatiseren. Gemiddelden zijn misleidend; de spreiding is veel belangrijker, met name de ongelijkheid in leerkansen en -uitkomsten en welbevinden.

Hij benadrukt dat men moet vermijden om alle leerlingen over dezelfde problematiserende kam te scheren. Over de economische schade op lange termijn is veel discussie binnen de OESO, maar het werk van Eric Hanushek, waarin individuen en systemen worden vergeleken met andere die bepaalde problemen niet hebben gehad, zomaar transplanteren op de huidige situatie, die alle systemen treft, is methodologisch niet verantwoord. De structurele kwaliteitsdaling in Vlaanderen is problematischer dan COVID, al versterkt dat wel de effecten ervan. Ernstig nemen, maar opletten voor dramatisering, vat hij samen.

4. Wat te doen?

Dirk Van Damme stelt vast dat alle landen voor hun beleid in dezelfde richting zoeken. De OESO publiceerde sinds 2020 al twee rapporten waarin zij lessen trekt uit de opvolging daarvan. Zeer belangrijk is de verbetering van de diagnostische instrumenten waarmee leraren en scholen hun leerlingen kunnen inschatten.

Daarnaast zijn allerhande inhaalstrategieën nodig: 'remedial classes', 'summer schools', 'summer camps', 'accelerated programmes' enzovoort.

Onderzoek naar de effectiviteit daarvan is belangrijk maar hij waarschuwt wel voor de transplantatie van de gegevens in tijd en ruimte. Het is niet omdat zomerscholen of tutoring een bepaald effect hebben in een bepaalde context en tijd dat ze dat overal en altijd hebben, en 'bewezen' zijn. Men moet eerlijk durven toegeven dat men het op veel vlakken niet weet. De spreker hoopt dat ook specifiek onderzoek gevoerd wordt naar wat momenteel gebeurt, met het oog op evaluatie.

Veel landen denken aan 'national tutoring schemes' en ook hijzelf is daar een groot voorstander van. Het is inderdaad een verzamelnaam voor verschillende praktijken, waarbinnen hij peer-to-peercoaching alvast een interessante invulling vindt. Ook aan 'after-school programmes' en 'non-formal learning opportunities' denken veel landen. Verder vernoemt hij het versterken van sociale diensten voor kwetsbare studenten (van maaltijden tot financiële steun aan gezinnen). Wat laptops betreft, is hij eerder voorstander van aankoop door de school en uitlening aan leerlingen, hoewel er ook onderzoek is dat uitwijst dat kwetsbare leerlingen anders omgaan met geleende dan met eigen laptops.

Als laatste beleidspunt vermeldt hij 'assessment' en evaluatie, een zorgwekkend terrein in Vlaanderen, waar geen evaluatiecultuur met objectieve instrumenten bestaat. Als gevolg daarvan gebeuren veel ongelukken met zware consequenties voor de verdere schoolloopbaan. De recente cijfers over heroriëntering stemmen niet hoopvol op dat vlak.

Daarop verwijst hij naar beleidsopties uit enkele landen. Chili kiest voor een 'national tutoring scheme', Frankrijk voor bijkomend personeel (met name de 'assistants d'éducation'), Engeland voor de ambitieuze 'catch-up premium' ter waarde van 1 miljard pond en een 'national tutoring programme', Wales voor extra leraren, veel Duitse Länder voor zomerkampen, en Noorwegen en andere Scandinavische landen voor versnelde leerprogramma's voor specifieke groepen.

5. Aanbevelingen voor Vlaams beleid en praktijk

Dirk Van Damme rondt zijn betoog af met een aantal aanbevelingen, waarvan de eerste is dat koken geld kost. Hoewel hij erkent dat het Vlaamse onderwijs goed gefinancierd wordt en dat men niet alles kan oplossen met meer geld, moet voor deze situatie een uitzondering worden gemaakt: zonder massieve financiële injectie komt men er niet.

Ook andere landen komen tot de conclusie dat men prioriteit moet geven aan ziekenhuizen en scholen in de budgettaire planning voor de economische relance. Hij snapt niet dat in Vlaanderen geen veel grotere pot wordt vrijgemaakt. De uren voor remediëring en tutoring door leraren kosten geld, dat is vanzelfsprekend, met ouders als vrijwilligers komt men er niet. Eenmalige extra middelen gedurende twee schooljaren vindt hij noodzakelijk.

Zijn tweede aanbeveling betreft meer handen in de klas. Veel gekwalificeerde leraren zijn gedetacheerd. Breng ze naar de klas. Ook voor inspecteurs zou het een belangrijke bijscholing zijn. Verder suggereert hij (misschien de helft van) de pedagogische begeleidingsdiensten en gedetacheerde leerkrachten in de socioculturele en de jeugdsector. Hoewel daardoor elders disruptie mogelijk is, is de urgentie zodanig dat het beleid de plicht heeft om de beschikbare pool van leraren (er is immers geen tekort) in te zetten waar ze maatschappelijk het meest nodig zijn, ook al wordt daarmee geraakt aan privileges. Zij kunnen dan ook ingezet worden voor de splitsing van klassen, ook al is de spreker in het algemeen zelf geen fetisjist van

klasgrootte. Waarom niet het aanwendingspercentage voor een paar jaar opnieuw op 100 procent of zelfs 110 procent brengen?

De derde aanbeveling gaat over prioritering in het curriculum, waar hij al jaren voor pleit. Er is veel mogelijk als men dat verstandig doet zonder de algemene vorming in gevaar te brengen. Het is evident dat taal en rekenen zodanig belangrijke grondvesten zijn voor elk leerproces dat men ervoor moet zorgen dat de schade daar geminimaliseerd wordt.

Vervolgens beveelt Dirk Van Damme aan om de belasting voor scholen en leraren te minimaliseren. Er is feitelijk nog altijd te weinig aandacht voor taakbelasting en administratieve overlast. De spreker bepleit een tijdelijke stop in allerlei niet-essentiële administratieve rapportering, de opschorting van inspecties voor een periode van twee jaar, en de bevroering van lopende hervormingen die veel beleidsaandacht van scholen vergen.

Verder gaat zijn zorg uit naar de correcte evaluatie van leerlingen. Er zijn er te veel die verkeerd geëvalueerd worden omdat leraren denken dat ze hun vertrouwde aanpak kunnen handhaven in deze omstandigheden. De evaluatie moet verstandig gebeuren, evenwel zonder de lat lager te leggen, beklemtoont hij, maar wel door ervoor te zorgen dat de effecten waarvoor de leerlingen zelf niet verantwoordelijk zijn, niet vertaald worden in schade voor het totale leertraject.

Denk niet dat volledig openen van scholen de disruptie beëindigt, luidt aanbeveling 7. De spreker heeft veel sympathie voor de strategie van de minister, maar de focus zodanig richten op het openhouden van scholen, dreigt de aandacht weg te nemen van het leerproces, zoals hij al zei. Het schoolproces is instrumenteel voor dat laatste.

Vervolgens beveelt hij aan om nu al de lange termijn voor te bereiden en de huidige crisis te gebruiken om na te denken over de optimalisering van het systeem, en het robuuster en veerkrachtiger te maken, met sterkere fundamenten. Daartoe zal in zekere zin ook de school moeten herdacht worden. In dat verband verwijst Dirk Van Damme naar een passage uit de OESO-studie *Lessons from Education for COVID-19*:

Three insights emerge from the crisis as launch pads from which to make such a leap. Firstly, institutional closures and emergency efforts for educational continuity have made it clear that learning does not need to be constricted within the four walls of an educational institution, but, with the right relationships and mind-sets in place, can occur anywhere and at any time. Secondly, the crisis has revealed that education systems are not too heavy to move and, although it is challenging, it is possible for education actors to reach agreements that can make significant change happen in education. Finally, the crisis has emphasised that only resilient education systems that plan for disruption, and that withstand and recover from adverse events, will be able to fulfil the fundamental human right to education, whatever the circumstances, and foster the level of human capital required for successful economies and societies.

V. Bespreking

1. Tussenkomsten van de leden

1.1. Loes Vandromme

Loes Vandromme begrijpt dat men veel niet weet en moet blijven inzetten op opvolging en onderzoek, maar geldt dat dan ook niet voor de resultaten van bijvoorbeeld PISA? Kan men daar dan wel de oorzaken van de problemen aanwijzen?

Het lid treedt bij dat men positief moet kijken naar wat met onderwijs bereikt kan worden en dat de negatieve berichtgeving in de media niet altijd in het voordeel is

van leerkrachten en directeuren. Zij zijn het die het openhouden van de scholen uiteindelijk gerealiseerd hebben en daarvoor lof verdienen. Hoe kan ervoor worden gezorgd dat ze zich bij toekomstige crisissen wel ondersteund voelen? Wat kan de overheid doen om hun beleidsvoerend vermogen en dat van de schoolbesturen te verhogen? Hoe kunnen scholen nog meer lerende organisaties worden?

Het lid is het ook eens met het pleidooi om institutioneel na te denken over onderwijs. Scholen worden vaak gezien als leerfabriek. Hoe kan men ervoor zorgen dat de visie ruimer wordt en dat leerkrachten erkend worden als experts, en hoe kan men hun professionalisering vormgeven? Welke goede voorbeelden zijn er in andere landen?

Vervolgens wijst de spreker op de spanning tussen de vaststelling dat veel niet geweten is enerzijds en het pleidooi voor meer middelen anderzijds. Welke middelen zou de spreker verschuiven binnen het nu toch al grote budget?

Hoe kan men prioriteiten stellen in het secundair onderwijs met zijn gespecialiseerde leerkrachten? Hoe verhoudt dat pleidooi zich tot de niet-hiërarchische structuur van de zestien sleutelcompetenties in de eindtermen? Hoe rijmt het voorstel om beleidsaandacht voor niet-essentiële zaken op te schorten met de vraag om over de toekomst na te denken?

1.2. Roosmarijn Beckers

Roosmarijn Beckers is het oneens dat het openhouden van de scholen minder belangrijk zou zijn. Voor veel leerlingen en met name kwetsbare heeft de school een gigantische impact op het welzijn en soms zelfs de gezondheid. Zij steunt de minister op dat vlak.

Hoe komt het dat het in Frankrijk zo goed blijkt te zijn gegaan? Zit er een methodologische fout in hun onderzoek of hebben zij echt het middel gevonden om afstands-onderwijs te doen werken en leerachterstand op te halen? Wat heeft het Australische beleid juist gedaan om ervoor te zorgen dat geen leerachterstand ontstond?

In het licht van het pleidooi voor de specifieke opvolging van de achterstand beurt het lid dat het steunpunt SONO is opgedoekt. Denkt de spreker dat de geplande netoverschrijdende proeven tegemoetkomen aan zijn verzuchtingen op het vlak van evaluatie?

1.3. Hannelore Goeman

Hannelore Goeman is het eens met de nuancering en de waarschuwing voor veralgemening, en ziet dat als argument om scholen zelf concrete plannen te laten uitwerken op maat. Dat veronderstelt om te beginnen ondersteuning, maar hoe? Is het idee om gedetacheerde leerkrachten, inspectiediensten en pedagogische begeleidingsdiensten directer in de scholen in te zetten, of zijn er andere mogelijkheden? Verder veronderstelt die aanpak ook middelen. Op dat vlak geeft ze de spreker volmondig gelijk dat Vlaanderen er, anders dan Nederland, niet zal raken met het bedrag dat vandaag wordt uitgetrokken. Tot slot wil zij weten of de invoering van de nieuwe eindtermen een van de hervormingen is die op pauze moet worden gezet.

1.4. Koen Daniëls

Volgens *Koen Daniëls* is het zeker dat leerachterstand voorkomen of wegwerken niet kan met gesloten scholen. In Nederland maken mensen zich zorgen omdat het onderwijs maanden stilgelegd heeft. Hij nuanceert dan ook het voorbeeldige karakter van die aanpak.

Verder was hij enigszins verbaasd door het eenmansonderzoek en de conclusies die eruit werden getrokken, evenals door het contrast tussen de uitspraak dat men het allemaal niet weet en het pleidooi om er geld tegenaan te gooien.

Het lid is het wel eens dat het probleem van de uiteenlopende data methodologisch nadere analyse vergt, net als de vraag of en hoe men kan onderscheiden wat wel en niet door corona wordt veroorzaakt. Is al onderzoek gevoerd naar dergelijke verfijning, en naar het secundair onderwijs, waar inderdaad relatief weinig informatie over beschikbaar is, bijvoorbeeld over het verlies aan praktische vaardigheden in het bso door gebrek aan praktijk? Is daar internationaal zicht op?

Het lid heeft begrip voor het pleidooi voor meer leerkrachten in de klas en wijst daarbij op het onderzoek over de inzet van onderwijsmiddelen. Hij begrijpt ook de voorgestelde opschorting van de inspectie en de inzet van hun inzichten in de klas, maar anderzijds schudden doorlichtingen scholen wel wakker. Hij weet niet of het een goed idee is om niet langer de vinger aan de pols te houden. Bij de pedagogische begeleidingsdiensten zou een terugkeer naar de praktijk wel hun geloofwaardigheid doen stijgen.

Wat bedoelt de spreker concreet met protocollen op pedagogisch vlak? Zijn er voorbeelden uit het buitenland? Mag de tutoring overlopen van school- naar niet-schooltijd? Welke rol ziet hij voor de lerarenopleiders?

Wat het geld voor het koken betreft, wijst Koen Daniëls erop dat de Vlaamse onderwijsbegroting tussen 2019 en 2021 met 1,162 miljard euro gestegen is. Waar al het Vlaamse onderwijsgeld aan wordt uitgegeven, is natuurlijk een andere kwestie.

Tot slot vraagt hij waar de scholen en de leerkrachten volgens de spreker moeten op focussen. Alles is immers belangrijk. Op elke vermindering van tijd voor enig vak volgen gegarandeerd protesten in de media. Vindt de spreker op dit moment de socioculturele sector en de jeugdsector, waaruit hij gedetacheerde leerkrachten wil terughalen, minder belangrijk?

1.5. Jo Brouns

Jo Brouns gelooft sterk in het belang van de digitalisering voor de toekomst, bijvoorbeeld als hulpmiddel voor gepersonaliseerd leren. Ook de relatie met de Vlaamse educatieve sector en zijn appproducten biedt kansen. Hij treedt de spreker bij dat goed moet worden nagedacht over de keuze tussen eigen of van de school geleende laptops. Voor duurzame integratie van ICT is de juiste inzet van de middelen immers cruciaal. Een deel van de verantwoordelijkheid bij de ouders leggen, creëert betrokkenheid en geeft tegelijk de school de gelegenheid om prioritair in te zetten op visieontwikkeling, waarin ook andere componenten zitten als professionalisering of datageletterdheid. Welke keuzes beveelt de spreker aan op dat vlak?

Van scholen wordt enorm veel verwacht en de spreker deed gedurfde voorstellen, en dit is inderdaad het moment om breed en vrij te denken, erkent het lid. Vraag is wel of alle scholen dat aankunnen. Is er een positieve relatie tussen schoolbestuur en schaal? Op heel wat maatschappelijke uitdagingen blijkt voldoende schaal vandaag het antwoord te zijn, leert zijn ervaring. Samenwerking en krachtenbundeling maken het gemakkelijker om gepast te schakelen in een crisissituatie. Vereisen ook de voorstellen van de spreker een zekere schaalgrootte?

1.6. Kathleen Krekels

Kathleen Krekels vraagt of het zou kunnen dat het Franse en Australische onderzoek zich meer heeft toegespitst op de juiste vraag, namelijk welk deel van de leerachterstand te wijten is aan corona en wat aan een algemene problematiek.

Doelt de spreker met zijn bevestiging dat de leerachterstand in Vlaanderen wel degelijk problematisch is, op dat tweede?

Waarover zijn directies en leerkrachten ontgoocheld op het vlak van ondersteuning? Waarop hadden ze precies gerekend? Doelt men op de pedagogische begeleidingsdiensten, de CLB's, de ondersteuningsnetwerken of de overheid? Gaat het over logistieke of administratieve ondersteuning dan wel over de opvolging van de leerlingen? Op basis van een breder beeld daarvan zou een draaiboek kunnen worden samengesteld voor snellere ondersteuning bij een volgende crisis, suggereert het lid.

2. Antwoorden van Dirk Van Damme

Dirk Van Damme wilde met zijn opmerking dat veel niet geweten is, vooral waarschuwen tegen veralgemeningen en dramatisering. Voor Vlaanderen is er tot nu toe alleen het methodologisch niet zo sterke onderzoek van OVSG en dat van Kristof De Witte. De spreker stelt vast dat men de resultaten al te gemakkelijk extrapoleert naar andere onderwijsvormen en naar individuele leerlingen.

De methode die hij heeft gehanteerd voor zijn beoordeling van de maatregelen, heeft hij gekozen bij gebrek aan harde data. Het is een gangbare wetenschappelijke praktijk om 'expert opinion' als waardevol te beschouwen. Dat wordt in Delphi- of meer kwalitatieve vormen van onderzoek zeer zorgvuldig gedaan, en daar is op zich niets mis mee. Experts moeten durven de verantwoordelijkheid te nemen om een inschatting te maken en uit te spreken. Dergelijke inschattingen zijn natuurlijk niet zaligmakend en kunnen gepareerd worden met andere.

Aangezien men zoveel zaken niet weet, adviseert Dirk Van Damme om de verantwoordelijkheid te geven aan de mensen in de vuurlinie van de praktijk. Leraren en scholen weten wat er aan de hand is, ook al is hun kennis niet geformaliseerd of gestandaardiseerd. De verschillen tussen hen zijn zo groot, dat geen enkele methodiek van bovenaf kan pretenderen een heilzame oplossing te bieden voor alles. Hij is ervan overtuigd dat zij ook bereid zijn die verantwoordelijkheid te nemen voor hun leerlingen.

Verder kan hij de redenering niet bijtreden op grond waarvan men alle ondernemingen in stand houdt, ook de slechte die beter overkop zouden gaan, en tegelijk geen vertrouwen zou hebben in de scholen. Wat de Vlaamse overheid moet doen, is voldoende mensen en middelen vrijmaken om aan de scholen te geven. Men kan theoretisch mooie verhalen vertellen, maar de realiteit is te verschillend om oplossingen naar voren te schuiven die overal zouden werken. Achteraf is wel goede evaluatie nodig.

Aan Koen Daniëls legt hij nogmaals uit dat hij niet pleit voor de sluiting van scholen en herhaalt daarbij zijn verantwoording voor de sluiting in december, die bedoeld was om erger te voorkomen. Soms is de korte pijn beter. In Nederland zou hij echter gepleit hebben tegen een lange en harde sluiting, omdat meer hybride en flexibele oplossingen mogelijk zijn. Hij heeft het moeilijk met de reductie tot de dichotomie open of dicht.

Het debat ligt gevoelig, maar zelf is hij geneigd om de invoering van de vernieuwde eindtermen voor de tweede en derde graad een jaar uit te stellen. Het is niet normaal dat men scholen daar nu mee belast omdat de top van het systeem denkt dat het nodig is. Dat systeem moet nochtans de belangen van de leerlingen dienen.

Dirk Van Damme bevestigt nogmaals zich grote zorgen te maken over de Vlaamse evaluatiecultuur. Vooral daar zullen ongelukken gebeuren als men verantwoordelijkheid geeft aan scholen en leraren. Er zijn geen echt goede instrumenten en de scholen hebben te weinig handvatten om goed te evalueren in een crisis. Hij is

uiteraard voorstander en pleitbezorger van gestandaardiseerde proeven, maar die bieden geen oplossing voor het huidige probleem. Er zijn wel onderwijsverstrekkers, zoals bepaalde congregaties, die proberen de instrumenten te verbeteren. Het is echter aan het beleid om het signaal te geven aan scholen en leraren om zeer zorgvuldig te zijn zonder de lat te verlagen. Met strengere heroriëntering bewijst men in de huidige situatie leerlingen geen dienst.

De lerarenopleiding ziet hij geen belangrijke rol spelen in COVID, op de vermelding na van de laatstejaars als groep die aangesproken kan worden. Verder treedt hij Koen Daniëls bij in zijn ongerustheid over het psychologische effect van communicatie. Dat vereist collectieve zorg. Voortdurend herhalen dat scholen het slecht doen, is demoraliserend. De samenleving moet uiting geven aan haar vertrouwen, zelfs al is men kritisch.

3. Bijkomende vragen en antwoorden

Kathleen Krekels is zich bewust van de problematische kanten van heroriëntering maar ook van die van zittenblijven. Dat laatste zou nu echter anders gemotiveerd zijn dan in normale omstandigheden. Kan de spreker een en ander verduidelijken?

Koen Daniëls wijst erop dat sommige leerlingen geheroriënteerd worden omdat ze in een studierichting zitten waarin ze zonder corona nooit hadden gezeten, meer bepaald omdat de beoordeling op het einde van het vorige schooljaar coulant is geweest. Het gaat niet altijd over heroriëntering maar ook over correctie van slechte oriëntering, concludeert hij. Is dat onderzocht?

Dirk Van Damme antwoordt dat uitspraken in discussies over heroriëntering en zittenblijven te gemakkelijk worden overgeplant van systeem- naar individueel niveau. Het probleem is niet het individuele zittenblijven maar de mechanismen in ons systeem die ervoor zorgen dat ons onderwijs er veel vaker dan elders een beroep op doet. In de huidige situatie een jaar extra nemen voor een schoolloopbaan is echter geen ramp. Daarin geeft hij Kathleen Krekels gelijk. Leraren die op die basis dergelijke beslissing nemen, doen hun werk prima, waarbij hij toegeeft dat de OESO in het verleden zittenblijven misschien te veel heeft gedramatiseerd.

Kristof De Witte bevestigt dat er in juni 2020 te weinig getest is met als verklaring dat onderwijsverstrekkers de leertijd maximaal wilden benutten. Omdat men daardoor in veel gevallen onvoldoende wist hoever een leerling stond, kreeg die het voordeel van de twijfel. Evidentie laat bijvoorbeeld zien dat minder C-attesten zijn uitgereikt.

Het probleem bij heroriëntering met kerst of nu is vooral dat die leerlingen in de nieuwe richting vertrekken met een nieuwe achterstand, waardoor de sneeuwbal opnieuw aan het rollen gaat en de leerachterstand verder vergroot. Mogelijk bijkomend probleem is de versterking van de correlatie met de sociaal-economische status. Of zittenblijven ingeval van achterstand door corona een positieve oplossing kan bieden, is voer voor discussie in de literatuur. Een mogelijk alternatief, dat hijzelf aanbeveelt, is het genoemde versneld leren in de nieuwe richting na heroriëntering.

Karolien GROSEMANS,
voorzitter

Koen DANIELS
Loes VANDROMME
Roosmarijn BECKERS,
verslaggevers

Gebruikte afkortingen

aso	algemeen secundair onderwijs
bso	beroepssecundair onderwijs
CLB	centrum voor leerlingenbegeleiding
ESSA	Every Student Succeeds Act
FWO	Fonds Wetenschappelijk Onderzoek – Vlaanderen
IDP	interdiocesane proeven
kso	kunstsecundair onderwijs
KU Leuven	Katholieke Universiteit Leuven
MICTIVO	Monitor voor ICT-Integratie in het Vlaamse Onderwijs
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
OVSG	Onderwijsvereniging van Steden en Gemeenten
PIRLS	Progress in International Reading Literacy Study
PISA	Programme for International Student Assessment (van de OESO)
POV	Provinciaal Onderwijs Vlaanderen
SES	socio-economische status
SONO	Steunpunt voor Onderwijsonderzoek
TALIS	Teaching and Learning International Survey
tso	technisch secundair onderwijs
VK	Verenigd Koninkrijk
Vlor	Vlaamse Onderwijsraad
VS	Verenigde Staten